

Moeten we bang zijn voor de globalisering?

De recente rellen in Genua hebben het nog duidelijk gemaakt: de globalisering is bij tal van burgers niet geliefd. Voor sommigen betekent ze alleen maar het dictaat van de financiële markten of brutale beslissingen, zoals de sluiting van de Belgische Renault-fabriek in Vilvoorde of, recenter nog, het overhaaste vertrek van Mark's & Spencer uit België. Kortom, de globalisering baart zorgen. De anonieme en verre multinationals ('World Companies') die aan de oorsprong zouden liggen van de globalisering, zouden volgens een logica functioneren die strijdig is met de belangen van de staten, naties en volkeren. Andere beweringen luiden dat die World Companies buitensporig veel macht zouden bezitten. Ze zouden met één enkel telefoontje hun zetel van het ene land naar het andere verplaatsen, of met een gewoon faxbericht een afdeling sluiten waar veel mensen tewerkgesteld zijn. Werkelijkheid of mythe? Om er meer over te weten en die vraag te beantwoorden heeft Accountancy and Tax voor u de argumenten van de voor- en tegenstanders van de globalisering samengevat ¹.

Het eerste argument dat de voorstanders van de globalisering naar voren schuiven, luidt dat behalve enkele zeldzame uitzonderingen de echte wereldonderneming niet bestaat. En dat om de heel eenvoudige reden dat de wereldonderneming met een belangrijke hindernis kampt: de wereldklant bestaat niet. Ondanks sommige beweringen, is de homogene wereldmarkt nog niet voor morgen. Veel Amerikaanse ondernemingen hebben dat de laatste jaren ondervonden. Een voorbeeld? Al een hele tijd dromen autoconstructeurs uit de hele wereld bijvoorbeeld van de 'world car'. Die droom is eigenlijk niet nieuw. In het begin van de vorige eeuw heeft Ford fortune gemaakt door op de Amerikaanse markt een heel eenvoudig model te lanceren, de Ford T. Tegenwoordig zouden de opvolgers, en evenzeer de concurrenten, graag in alle landen terzelfder tijd een zelfde model verkopen, een 'gewone' auto zowel op het

technische als het esthetische vlak. Zo zouden ze een goedkopere auto kunnen maken en aanzienlijke besparingen realiseren. Die verleiding van de 'world car' is niet nieuw. Maar de laatste jaren is ze groter geworden door de omstandigheden waarin de autoconstructeurs zich bevinden. Nieuwe markten in Latijns-Amerika en Azië moeten worden veroverd. De grenzen verdwijnen langzamerhand door de afschaffing van de quota's en verminderde douanerechten. Bovendien vergemakkelijken de vervoermiddelen een optimale verdeling van de taken over de hele planeet: de versnellingsbak kan in één continent gemaakt, de ruiten in een ander en het geheel kan geassembleerd in nog een ander continent. Overal zijn dezelfde technische normen nodig. De verschillende smaken groeien naar elkaar toe. Kortom, de verleiding van de 'world car' werd alsmaar groter.

WERELD-AUTO

In het begin van de jaren 90 hebben verschillende constructeurs niet aan die verleiding kunnen weerstaan. Zo heeft het Duitse Volkswagen een programma 'one world, one car' gelanceerd. Het Italiaanse Fiat heeft een van zijn modellen, de Palio, in dertien verschillende landen tegelijkertijd geïntroduceerd, van Ecuador tot Venezuela, van India tot Algerije. Maar het Amerikaanse Ford gaat het verst. Nummer drie van Detroit probeert, zo goed als tegelijkertijd, op alle grote wereldmarkten, meer bepaald de Amerikaanse en Europese, een zelfde auto, de Mondeo, te introduceren. Zijn naam alleen al spreekt boekdelen. De Mondeo, die ont-

worpen is op basis van zeer grondige studies over de gemeenschappelijke behoeften van autobestuurders uit de hele wereld, vormde oorspronkelijk het eerste product van de globalisering in het autopark. Maar al die experimenten waren weinig overtuigend. VW heeft ervan afgezien. Het commentaar op de zetel van VW luidt: “de dalende verkoop heeft aangetoond dat de consumenten modellen willen die aan hun behoeften voldoen, in plaats van aan de behoeften van de onderneming”. Fiat heeft zijn wereldauto een lokale kleur gegeven. Ford ook. Kortom, vervolgt de voormalige hoofdredacteur van de krant Le Monde, ondanks de globalisering blijft ieder volk voor auto's en vele andere zaken typische voorkeuren kennen. Belgische en Engelse autobestuurders hebben niet dezelfde smaak. De ene rijden rechts, de andere links. Maar de verschillen gaan veel verder. Ze betreffen het type voertuig dat ze zoeken – cabriolet of break, krachtige motor of elegant model. Het gaat ook om kleinere details: de stand van de zitplaatsen of de kleur van het dash-board. Ze weerspiegelen wellicht een intiemere relatie tussen het individu en het voorwerp. Naar het voorbeeld van autoconstructeur Ford hebben veel Amerikaanse groepen gedacht dat het uur van de wereldconsument al was aangebroken. Maar de aanvankelijke mislukking van Walt Disney in Europa toont aan dat niks minder waar is. Zelfs de marketingdienst heeft zich laten strikken. Zo heeft de Amerikaanse groep niet ver van Parijs een pretpark gevestigd dat alleen maar een kloon was van haar eigen parken made in USA. En hoewel die laatste voor de Amerikanen veel pret en voor Walt Disney een fortuin betekenen, is dat niet het geval geweest in Europa. Waarom? Om de eenvoudige reden dat Walt Disney iets vanzelfsprekends is vergeten: Europeanen zijn geen Amerikanen. Als Walt Disney Europeanen naar zijn park wil lokken, moet hij ook aan de behoeften van die Europeanen voldoen en hen aan tafel ook wijn serveren en niet alleen coca cola. Het is trouwens dankzij het feit dat het park onlangs Europees is gemaakt dat Mickey zijn glimlach heeft teruggevonden en Walt Disney zijn centen. De verdedigers van de globalisering voegen er nog aan toe: het verhaal van Ford en zijn Mondeo of van Walt Disney in Europa zijn geen uitzonderingen. Alle grote-consumptie-industrie – wasproducten, parfums en voeding – hebben bij hun internationale ontwikkeling minstens één zaak geleerd: de afschaffing van de grenzen en het verdwijnen van de afstanden (via Internet, bijvoorbeeld) hebben de nationale culturen en lokale smaken niet verstikt. Er is natuurlijk wel een tendens tot homogenisering. Dat is het geval voor auto's, deodorant en ontbijtgranen. Maar desondanks blijven uitgesproken gedragingen bestaan. Toyota brengt voor

zijn auto's op de Europese markt niet hetzelfde kleurengamma als voor zijn klanten in de Verenigde Staten, China of Japan. Zelfs in Europa let de Japanse autoconstructeur op: hij biedt de Duitsers geel aan en de Fransen zwart. L'Oréal en zijn concurrenten op wereldniveau, het Amerikaanse Estée Lauder en het Japanse Shiseido, verkopen op de drie continenten niet dezelfde haarlak. Heineken verkoopt niet hetzelfde bier in Frankrijk en in Duitsland ... Nescafé, de oploskoffie van Nestlé, heeft overal dezelfde naam, maar nergens dezelfde smaak. Kortom, voor de proglobalisten heeft de globalisering niet alle plaatselijke gewoonten en tradities tenietgedaan. En dat om een eenvoudige reden: de 'wereldklant', die overal dezelfde behoeften zou hebben, bestaat niet.

DICTAAT VAN DE MARKTEN

De andere belangrijke kritiek van de aanhangers van de antiglobalisering heeft te maken met de overdreven macht van de financiële markten. De te machtige en wat duistere financiële markten zouden ook volledig gek zijn, een tweede reden van het wantrouwen die ze bij het grote publiek inboezemen. De ene dag zijn de markten dol op een land, de andere nagelen ze datzelfde land aan de schandpaal. Daarom zijn de financiële markten gevaarlijk. Er komen vaak, alsmaar vaker zelfs, ongelukken voor. Niemand is ervoor behoed. Een eerbiedwaardige instelling van de Londense City, de business-bank

Barings, die meer dan honderd jaar oud is, is in 1995 het slachtoffer geweest van een dergelijk dodelijk ongeval. Ze is uiteindelijk verdwenen van de financiële wereldmarkt na de aanzienlijke verliezen die een

van haar jonge traders haar heeft doen lijden. Vandaar de vraag: moet men de financiële markten verdoemen? Ook voor deze vraag ontbreekt het de verdedigers niet aan argumenten: ondanks die tekortkomingen leggen die markten een zekere rationaliteit aan de dag. Hoewel ze op korte termijn soms een indruk geven van pure waanzin, zijn hun gedragingen op middellange en lange termijn over het algemeen niet meer of minder gek dan die van mensen. Maar hoe dan verklaren dat Wall Street zakt wanneer de tewerkstellingscijfers in de Verenigde Staten goed zijn en soms ineens stort wanneer de tewerkstellingscijfers uitstekend zijn?. Zouden de financiële markten een dalende werkloosheid niet kunnen verdragen? Fout zeggen de proglobalisten. Aangezien ze vooruitziend zijn en speculeren over de toekomst, zijn ze uiteraard voor op de realiteit van het moment. Als de beursindexen haperen wanneer wordt aangekondigd dat de werkloosheid in de Verenigde Staten afneemt, is dat omdat de beursspelers vrezen dat die afname leidt tot een hogere inflatie, lagere bedrijfswinsten en een groeivertraging, dus uiteindelijk tot een einde aan de groeiende werkgelegenheid. Kortom, als de financiële markten soms de indruk geven dat ze raar reageren, is dat een verkeerde indruk: ze handelen volgens hun eigen rationaliteit.

WE SPECULEREN ALLEMAAL

Een ander argument tegen de financiële markten is dat ze te machtig zouden zijn en niet zouden worden gecontroleerd. Resultaat: ze leggen aan iedereen hun wet op. De voorstanders van de globalisering beantwoorden die aanval als volgt: de financiële markten zijn niks anders dan markten ... Een markt, om het even dewelke, is vooreerst een plaats van uitwisselingen tussen kopers en verkopers. De verkopers zijn de spaarders. Het zijn de gezinnen die een deel van hun inkomsten uit voorzorg opzij zetten om de studies van hun kinderen te financieren of hun pensioen voor te bereiden, het zijn de ondernemingen die tijdelijk over wat geldelijke middelen beschikken of die geld sparen voor een belangrijke investering in de toekomst, het zijn de staten die hun tijdelijke overschotten soms vrijmaken ... Eigenlijk is iedere Europeaan die tegenwoordig wat spaargeld bezit – in een sicav, bijvoorbeeld – zonder

het te weten een rechtstreekse of onrechtstreekse speler van die 'gemene' financiële markten. Maar wie zijn de kopers dan? Heel eenvoudig: wie financiering zoekt. De huishoudens die een huis of een auto willen kopen, de ondernemingen die de middelen zoeken om te kunnen groeien. Of het zijn de staten die geld nodig hebben. Verkopers en kopers moeten hun verrichtingen uitvoeren via tussenpersonen, nl. banken of grote fondsbeheerders. Indien de regeringen ondanks alles niet van die financiële markten willen afhangen, moeten ze maar een eenvoudige beslissing nemen: niet naar de financiële markten gaan. Maar dan mogen ze die niet nodig hebben, dus zorgen voor een evenwichtige begroting. Vanaf het ogenblik dat staten schulden maken, worden ze afhankelijk van de financiële markten. Vanaf

het ogenblik dat de staten op de markt geld lenen, moeten ze zich onderwerpen aan de regels van wie geld ontleent, m.a.w. wij allemaal. Ze moeten de veiligheid en het rendement verzekeren van de spaargelden die hen worden toevertrouwd. Het is dan ook maar normaal dat de spaarders en hun afgevaardigden – de financiële tussenpersonen – van dichtbij toezicht houden op het economische beheer van de regeringen. Die laatste kunnen natuurlijk de indruk hebben dat ze een deel van hun vrijheid verliezen.

Het is de schuld die ze gekozen hebben, die aan de oorsprong ligt en niet de markten zelf. Het is net zo normaal als wanneer iemand die geld ontleent aan een familielid, zou vragen wat controle uit te oefenen op het budget van dat gezin. Maar dan blijft er nog één vraag: zijn de financiële markten niet altijd voor een liberaal beleid? De markten stemmen noch links, noch rechts. Het bewijs? Lange tijd hebben ze al hun vertrouwen gegeven aan landen die weinig liberaal zijn, zoals Duitsland en Zweden, terwijl ze geen vertrouwen hadden in Groot-Brittannië van de ultraliberale Margaret Thatcher. In Italië hebben ze de eerste regering van de liberale Silvio Berlusconi geschuwd en de coalitie rond Romano Prodi met onder meer communisten toegejuicht. Conclusie van deze Europese minironde: de

markten maken geen politieke keuze, maar willen een coherent beleid en transparantie.

RODE BOEKJE

De antiglobalisten schuiven van hun kant weer talloze argumenten naar voren om het tegenovergestelde te bewijzen. Wanneer hen wordt verweten dat ze geen enkele theorie bieden als tegengewicht voor de 'totalitaire' macht van de markt, antwoordt Bernard Cassen, een van de bazen van ATTAC (vereniging voor de belasting van financiële transacties voor hulp aan de burgers) "en dan?" Voor hem hebben de voorstanders van perfecte systemen de wereld alleen maar verplichtingen en ongeluk gebracht. Dat geldt in zijn ogen ook voor de voorstanders van het liberalisme. Niet beschikken over een Rood boekje dat op alles een antwoord biedt, verhindert geenszins maatregelen voor sociale gerechtigheid te nemen die ten minste het lot verbeteren van duizenden inwoners op onze planeet die in ontbering leven. Kortom, de theorisering zal indien nodig later komen. Op de beschuldiging dat ze tegen iedere internationale reglementering zijn (in de stijl van het IMF of de Wereldbank), omdat ze betoogd hebben in Seattle tegen de WHO (Wereldhandelsorganisatie) of in Genua tegen de G8, de groep van de 8 rijkste landen ter wereld, hebben de antiglobalisten een antwoord klaar. Zij protesteren niet zozeer tegen het bestaan van een multilaterale instelling, maar tegen het beleid dat ze voert. Ze weigeren de vrije handel te beschouwen als een hogere waarde dan de naleving van de mensen-, sociale, milieu- en culturele rechten. De WHO bezit volgens hen niet de juridische bevoegdheid de Europeanen te verplichten Noord-Amerikaans hormonenvlees in te voeren (waarvan ze de productie zelf sinds twaalf jaar verboden hebben op grond van het voorzorgsbeginsel), op straffe van 177 miljoen dollar handelssancties per jaar. In dezelfde gedachtegang zijn de antiglobalisten volledig gekant tegen de programma's voor structurele herschikking van de Wereldbank of het IMF en de 'voorwaarden' (privatiseringen, afschaffing van de subsidies voor producten voor eerste levensbehoeften, duidelijke cuts in de begroting voor onderwijs, gezondheid, enz.) die ze opleggen aan de landen die ze het mes op de keel zetten. Kortom, het is niet zozeer de aanwezigheid van een scheidsrechter die ze verwerpen, maar het reglement dat hij toepast.

TOBIN OR NOT TOBIN

In de lange lijst voorstellen van de antiglobalisten bevindt zich ergens bovenaan de bekende Tobintaks, naar de naam van James Tobin, een oude Nobelprijswinnaar voor de Economie. Het voorstel van James Tobin houdt in dat er een belasting van één pro mille (0,1%) wordt geheven op de wisselmarkt om speculatie in te dijken. De doelstelling bestaat erin de enorme bedragen die van dag tot dag, uur tot uur worden geleend en die een aanval vormen op de nationale markten, de munten, te ontmoedigen. De Europese parlementsleden hebben het voorstel goedgekeurd en Didier Reynders, Belgisch Minister van Financiën moest eind september een voorstel tot uitvoerbaarheidsstudie van die taks voorstellen, en dat ter gelegenheid van de ECOFIN-top. Het blijft afwachten of de optie echt zal worden onderzocht. Te meer omdat de situatie er ondertussen anders uitziet: met de aanslag op het World Trade Center en de schade die aan Wall Street is toegebracht, zullen de aanhangers van de globalisering wellicht een bijkomend argument hebben te stellen dat het niet het juiste moment is om de financiële markten te verzwakken. Het debat is duidelijk nog niet afgesloten. Maar is dat niet het belangrijkste voordeel van een democratie: het democratische debat tussen burgers aanmoedigen.

- (1) Voor wie meer over dit onderwerp wil over weten, is het werk van Erik Izraelewicz, "Ce monde qui nous attend", Grasset, een goede referentie. We hebben er ons uitgebreid op geïnspireerd om het debat te voeren.